

компетентності громадян. За умови низького рівня політичної поінформованості недостатньою є саме політична компетентність населення, відмічає Л.Нагорна, страждає на необізнаність масова політична свідомість, а отже й відсутня належна для демократичного політичного розвитку політична довіра у суспільстві [3, с.189]. Досягнення довіри між суб'єктами та об'єктами влади, повернення довіри людей одне до одного, створення комфортного мінімуму для налагодження нормального громадсько-політичного життя є також невід'ємною частиною розвитку діалогічної культури спілкування у політиці пам'яті.

За цих обставин актуальними видаються подальші політологічні пошуки, спрямовані на розвиток таких понятійно-категоріальних та теоретико-методологічних основ суспільно-політичного знання, які б дозволяли враховувати усю багатоманітність явищ політичного життя, вчасно реагувати на його динаміку, розробляти суспільно корисні концепції політичного розвитку, прогнозувати імовірні варіанти майбутнього поступу. Вчення про суспільну пам'ять до певної міри конкретизує численні наукові здобутки вітчизняної політології, розширює можливості сучасних теорій демократизації, громадянського суспільства, активістської політичної культури, політичної ідентичності, людського виміру політики. Зрештою розвиток наукових, громадських, державних прагнень до спільного прочитання минулого закладає значний потенціал для відновлення демократичних політичних цінностей у суспільстві, що трансформується.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байме К. *Політичні теорії сучасності / Клаус фон Байме [Пер. з нім. М.Кутаєвої та М.Бойченка]. – К.: Стило, 2008. – 396 с. – (Сучасна гуманітарна бібліотека).*
2. Дем'яненко В. М. *Ідеологізація історії та історичної освіти / В.М. Дем'яненко // Сучасна наука в мережі Інтернет: Матеріали восьмої Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kandidat-politichnih-nauk-demyanenko-vm-ideologizatsiya-istoriyi-ta-istorichnoyi-osviti/>*
3. Нагорна Л.П. *Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії / Л.П.Нагорна. – К.: Стило, 1998. – 278 с.*
4. Симоненко І.М. *Особливості структури історичної пам'яті українського народу та шляхи формування національного історичного нарративу / І.М. Симоненко // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 7(10). – С. 51 – 61.*
5. *Українське суспільство 1992-2008. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2008. – 656 с.*

УДК 811.161.2'373.7(043)

Григораш А. М.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ІДІОСТИЛІ ПИСЬМЕННИКА (на матеріалі книги Ю. Г. Ілленка «Юрка Ілленка доповідна Апостолові Петру»)

Визначити жанр книги «Юрка Ілленка доповідна Апостолові Петру» неможливо. Сам автор пише про своє творіння – *«роман-хараман»*, при цьому пояснюючи читачам: *«Хараманами баба Надя називала мої вигадки про те, чого не було і не могло бути»* [1: с. 4]. Тим не менше обраний нами твір можна розглядати і як дещо белетризовану біографію, і як спогади про минулу епоху, на яку припали молоді роки автора, і як сучасну публіцистику. Саме на публіцистичному аспекті втілення авторської думки ми й зосередимо свою увагу.

Невід'ємною ознакою сучасної публіцистики є функціонування фразеологічних інновацій, що визначаються нами як мовленнєві реакції, оформлені у вигляді сталих словосполучень, на все нове в суспільно-політичному, економічному, культурному, спортивному тощо в житті України і світу. Слід зазначити, що виявленню фразеологічних інновацій у художньо-публіцистичних текстах заважає брак відповідних словників. Але у пригоді цілком слушно можуть стати словникові матеріали В. М. Мокиєнка, що містять у собі досить об'ємний шар фразеологічних інновацій із вдалими спробами його тлумачень.

До радянського минулого Ю. Г. Ілленко відчуває щире відрозуміння. Але й незалежне «сьогодення» його теж не дуже влаштовує, особливо за часів президентства Л. Д. Кучми: *«А ця сценка було мною поцуплено з казочки, яка тоді називалася Верховна Рада Української РСР. Зараз то не казочка, жанр помінявся, зараз це – театр абсурду з нон-стоп виставою «Незалежний Хазарський Кучмонат», сценарій для якої пишуть в Кремлі»* [1: с. 130]. Пор. у словникових матеріалах: *«Театр абсурду. Держава або будь-яке інше суспільне явище (звичайно прорадянське чи пострадянське), що підкорене ірраціональним, недолугим, позбавленим жодного сенсу, а отже, жорстоким до маленької людини законом»* [2: с. 118]. При цьому протестні настрої подекуди виявляються на суто побутовому рівні: *«Коли ми, ті, хто в ту ніч брали Жуковку на членовозі з кремлівського гаража, опісля колективно згадували свій урядовий вік-енд. Щоб реставрувати погодинно всі події, я не міг второпати, як нам вдалося заблювати коринфські мармурові колони до рівня другого поверху»* [1: с. 329]. Пор.: *«Вік-енд. Кінець тижня, що присвячений відпочинку, поїздкам за місто тощо»* [2: с. 127].

Слід зазначити, що деякі фразеологічні інновації автор вживає не з високим заперечувальним пафосом, а скоріше з добрим гумором: *«Крім того, я не відчував сильного бажання стати співцем одеської (так вони в Штатах називають єврейську мафію з Одеси) мафії. Навіть за скажене бабло не відчував. А потім, хто зна, я напишу, йому не сподобається, і мене заллють бетоном у фундамент готелю, який як раз починали будувати навпроти моїх вікон на місці будинку старокиївського архітектора Беретті. У них це за простою, в хрещених батьків. Та й економія бетону...»* [1: с. 477]. Пор.: *«Хрещений батько. Ватажок мафії»* [2: с. 68]. Особливо яскраво це виявляється у «неполітичних» контекстах: *«Куртку, власне, ми купили молодшому сину Андрію в подарунок. Куртка фірми «Gerry», кращої я не бачив у житті. Була кишеня для космічного маячка, щоб тебе можна було відшукати і під сніговою лавиною, і у нічному стрипклубі, і в гречці, якщо вскочиш у гречку, навіть у внутрішній еміграції»* [1: с. 167]. Пор.: *«Внутрішня еміграція. Прихований, внутрішній протест проти існуючого ладу при зовнішньому підкоренні йому; «заглиблення у себе» в духовному та політичному сенсі»* [2: 148].

Навіть авторські міркування про погоду теж містять в собі фразеологічну інновацію суспільно-політичного характеру: *“Поволеньки, через пень-колоду, насувався лекційний день. Лютий відлютував напередодні, і почалася відлига. Відлига тривала один день. Відлиги, навіть хрущовська, завжди коротші за лють. Коли вчора почало сутеніти і міліція втратила пильність, лютий вдарив знову”* [1: с. 375]. Пор.: *“Хрущовська відлига. Про певну лібералізацію у сфері суспільного і культурного життя після смерті Й. В. Сталіна і особливо після приходу до влади М. С. Хрущова”* [2: с. 69]. Таке використання суспільно-політичних фразеологічних інновацій є, на нашу думку, однією з індивідуально-авторських особливостей ідіостилю Ю. Г. Ілленка.

Стале сполучення, що трактується у словникових матеріалах В. М. Мокиєнка як фразеологічна інновація, у творі Ю. Г. Ілленка повертає собі первісне значення, тобто перетворюється на словосполучення звичайне: *“Староста курсу Галя Кувівчак з їла аж три тістечка. Її п'ятимісячний син Тарас спав в колосці в куточку аудиторії. Коли курс захищав дипломи, я купив на Петрівці породній бланк про вищу освіту з мокрими печатками Міносвіти і власноручним підписом Міністра Кременя і виписав диплома і Тарасу, бо він один з усіх прослухав всі мої лекції від дзвоника до дзвоника. Хоч і уві сні”* [1: с. 392]. Пор.: *“Від дзвоника до дзвоника. (відпрацювати, відслужити, відвоювати, пройти війну) Від початку до кінця”* [2: с. 34]. Цей засіб індивідуально-авторської інтерпретації сталих сполук носить назву десемантизації фразеологізмів [3: с. 25]. Разом з тим фразеологічна інновація, що розглядається, функціонує в книзі Ю. Г. Ілленка і в своєму первісному, суто “фразеологічному”, сенсі: *“Я почав виносити маестро ногами вперед з переглядового залу після перегляду за всі гріхи, які в нього були і яких в нього не було. Григорій Наумович Чухрай зняв окуляри, щоб краще мене роздивитися. Він зовсім не образився. Особливо за війну. Він розвеселився. Бо війну він пройшов від дзвінка до дзвінка”* [1: с. 330-331].

Фразеологічні інновації в одному і тому ж публіцистичному контексті можуть підтверджувати філософські думки публіциста, а також одночасно виступати і засобом характеристики відомого українського прозаїка: *“Проте я там був. В трансценденті. У потойбіччі. В серці пітьми. Бо чорна діра – чорна. Жодної цяточки світла, жодної луски світла. Жодного блимаючого окатиша світла. Чорна, як чуприна Григора Тютюнника, коли він ще не почав писати українською. Коли він ще не прочитав словник-детектив Грінченка. Коли прочитав – геть став сивий”* [1: с. 373-374]. Пор.: *“Чорна діра. Місце, де будь-що щезає безслідно”* [2: с. 28]. Іноді, ілюструючи ті чи інші авторські філософські роздуми, фразеологічна інновація, що її уподобав автор, повторюється тричі: *“Я завжди казав собі, коли підіймався на другий поверх – це моє світло в кінці тунелю. І ніколи не підходив до нього впритул...до світла в кінці тунелю...Бо світло в кінці тунелю завжди з'являється в момент смерті... Так кажуть ті, хто там був... Так казав мені мій батько...”* [1: с. 375]. Пор. із словниковими матеріалами В. М. Мокиєнка, у яких значення фразеологічної інновації, що розглядається, різко відрізняється від авторського настрою: *“Світло в кінці тунелю. Ознака поліпшення, надії у скрутному становищі, безвихідній ситуації”* [2: с. 101].

Звичайно, багато сторінок свого твору Ю. Г. Ілленко присвячує своїй режисерській діяльності. І знову-таки впадає в око відчайдушний гумор, який, як було визначено раніше, є окрасою усієї книги загалом: *“Вчитував верстку вночі на автопілоті, бо втомився страшенно – цілу добу терміново читає по діагоналі безрозмірний рукопис роману хрещеного батька руської мафії в Сполучених Штатах на предмет екранізації 12 серій. Звичайно, родом хрещений батько був з Одеси”* [1: с. 477]. Пор.: *“(іти, прийти, добиратися, добратися, доїжджати, доїхати) На автопілоті. Закінчити що-небудь мимоволі, машинально”* [2: с. 1].

Іноді Ю. Г. Ілленко послуговується фразеологічними інноваціями іншомовного походження, з нейтральним стилістичним забарвленням, описуючи у даному випадку свою сценарну роботу: *“Тоді я взяв тайм-аут у своїх “співавторів”, через місяць приніс повністю закінчений варіант мого старого сценарію “Полтава” (“Ненаситник”) з залученням до нього новими сценами, які базувалися на нових відкритих історичних документах, що раніше мені були недоступні”* [1: с. 507]. Пор.: *“Тайм-аут. Перерва у будь-якій діяльності”* [2: с. 117].

Деякі контексти Ю. Г. Ілленка поєднують і опис процесу пошуку актора на головну роль, і характеристику самого відомого актора, до речі, не дуже позитивну, що також є індивідуально-авторською особливістю ідіостилю автора: *“Коли Ступка приніс мені десять мільйонів на тарілочки з блакитною облямівкою – в Ступки не стало альтернативи. Треба було ламати інерцію Тев'є Молочника... і маску Міністра... А може, цинічно використати їх разом у фільмі”* [1: с. 512]. Пор.: *“Тарілочка з блакитною облямівкою. Дещо бажане, отримане без жодних зусиль, без труднощів, у готовому вигляді”* [2: с. 118].

Сфери творчої діяльності Ю. Г. Ілленка навдивовижу різноманітні, і в кожній з цих сфер автор домігся прекрасних результатів. Ю. Г. Ілленко не тільки видатний режисер, оператор, сценарист. Він ще й прекрасний маляр і, звичайно, у власній книзі не зміг обійти стороною це своє захоплення, але, знову-таки, зробив це з добрим гумором: *“Це був мій ексклюзив. Моя фішка. Моє ноу-хау. Мій внесок в зображувальне мистецтво – Боги на Рибках. Я купував в'яленого, або, краще, копченого ляща і малював з одного боку когось із Богів, або Янголів, або Святих”* [1: с. 488]. Пор.: *“Ноу-хау. Знання, уміння, досвід когонебудь”* [2: с. 65].

Таким чином, функціонування фразеологічних інновацій є невід'ємною ознакою ідіостилю видатного оператора, режисера, сценариста і, як виявилось, блискучого публіциста Ю. Г. Ілленка.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ілленко Ю. Г. Юрка Ілленка доповідна Апостолові Петру: Роман-хараман у трьох книгах. – Книга 3 / Ю. Г. Ілленко. – Тернопіль: Богдан, 2008. – 672 с.
2. Мокиєнка В. М. Новая русская фразеология / В. М. Мокиєнка. – Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2003. – 168 с.
3. Низяева Г. Ф. Некоторые приемы обработки фразеологизма в художественных целях / Г. Ф. Низяева // Современный русский язык: Уч. зап. Дальневосточного ун-та. – Владивосток, 1971. – Т. 12. – С. 24-36.

Анотація

В статтю розглядаються фразеологічні інновації як необхідний компонент ідиостилю сучасного письменника-журналіста.

УДК1:37.01:316

Грива О.А.

СЕНСИ ДУХОВНОСТІ В СУЧАСНИХ КООРДИНАТАХ

Системна криза, що вразила багато сфер духовного життя сучасної людини, призвела до втрати важливих духовних орієнтирів і до зміни ціннісних парадигм. У зв'язку з чим, стан духовності і культури викликає зростаюче почуття тривоги вже за найближче майбутнє людства. Оскільки поняття «духовність» в останні роки стало досить поширеним і різновекторним, то виникла необхідність розібратися, який зміст вкладається в нього і в суміжні з ним поняття бездуховності і псевдодуховності.

Цей ряд понять вивчається і використовується фактично всією сферою гуманітарного знання, але богослови, філософи, політологи, психологи і педагоги – всі міркують про «духовність» в світлі свого предмету. Основною тенденцією, яка домінує в сучасній науці щодо інтерпретації суті понять «духовність», «духовне», з точки зору автора, є виведення їх з однієї площини з поняттями «моральність» і «світогляд». Духовність в роботах педагогічного спрямування часто стає результатом моральності, прилучення до загальнолюдських цінностей і розглядається в контексті проблеми соціалізації, формування всебічно і гармонійно розвинутої особистості. У філософській інтерпретації найчастіше «духовне» відноситься до світоглядної та культурологічної категорії.

Психологи, виходячи з аналізу глибин людської психіки, як правило, пов'язують духовність із самоактуалізацією, саморозвитком і самореалізацією особистості. Можна спостерігати, що в більшій частині досліджень в сфері людинознавства вищий рівень сформованості духовності особистості, її серцевину ототожнюють зі світоглядом, стійкими моральними принципами, ідейними переконаннями, ідеалами, відповідними загальнолюдським і національним цінностям. Але, найбільша смислова різниця в розумінні духовності людини спостерігається у світській (науковій) і релігійній традиції. У першій – духовність зводиться до світогляду, душевності, моральності, інтелектуальності, добродіяння, в другій – це поняття виводиться за межі буття душі (психіки). За апостолом Павлом – духовні люди – ті, «хто водиться Святим Духом».

В обох випадках мова йде про вищу цінність природи людини, яка розуміється по-різному в цих двох незбіжних світоглядних і антропологічних системах. Гуманістична антропологія, слідом за релігійною (християнською зокрема) антропологією віддає пріоритет духовності перед матеріальністю, але виходить з абсолютно інших підстав, приземляє її, виводячи з самої людської природи. Наука не виключає християнського погляду на людину, з якого випливає, що індивідуальна людська доля знаходиться у винятковому положенні по відношенню не тільки до тваринно-природного середовища, а й до соціуму, держави, історії та цивілізації. М.О. Бердяєв писав з цього приводу, що проблема людини може бути цілісно поставлена і вирішена лише у світлі ідеї боголюдства» [1, с. 24]. У ключі даного підходу для особистості істотно те, що вона передбачає існування зверхособистісного, того, що її перевершує і до чого вона прагне. Виходячи з даних посилок, релігійні установки можна вважати одним з вирішальних факторів у визначенні духовності. «Ви за духовність з духовенством або без?» - відповідь на таке питання могла би відразу визначити вихідні позиції розгляду духовності і, відповідно, бездуховності. Причому, тенденція зводити дане поняття виключно до релігійного змісту не є придбанням останнього часу. Саме так, вже століттями розглядаються терміни «духовна література», «духовна музика», «духовний живопис». Найчастіше прикметник «духовна» легко замінюється словами «церковна», або «християнська».

У той же час, філософами і культурологами духовності надається значення не тільки «живої душі» і «внутрішнього нерву» культури, а й якоїсь альтернативи техногенної цивілізації, збудованої на руїнах колишньої духовності, на імітаційних методах і формах псевдодуховності, що загрожує загибеллю всього людського.

У наш час, спостерігається процес змішання різних уявлень про духовність в одне, якесь загальне і єдине ціле. Спостерігається тенденція, яка відома ще з минулого століття, і в догматичному, або в доктринальному плані іменувалася як теософська ідея. Ця ідея чисто містичного плану, і стосується самої суті духовного життя. Основне її положення про те, що всі духовні шляхи різних релігій і уявлень, в кінцевому рахунку, ідентичні.

Розглядаючи генезис духовності, як універсального феномену, сучасне гуманітарне знання вибудовує «ряди» з авторів, які вклали свою цеглину в побудову та вивчення будівлі духовності. Із зарубіжних мислителів це зазвичай: Ж. Бодріяр, Р. Гвардіні, А. Маслоу, В. Франкл, Е. Фромм, Ю. Габермас, П. де Шарден. Вітчизняна духовна традиція в цьому відношенні включає в один ряд таких різних мислителів, як М.О. Бердяєв, М.П. Драгоманов, М.О. Лоський, Г.С. Сковорода, В. С. Соловйов, П. О. Флоренський, С. Л. Франк, П.Д.Юркевич. Питання про те, що мав на увазі під духовністю той чи інший автор, про яку духовність він писав, як правило, не ставиться. Тому проблема духовності в даний час є актуальною не тільки з точки зору визначення її місця і значення для структуризації конструкції сучасного кризового суспільства, а й під історико-філософським кутом, потенційно володіє можливостями прояснення сутності антропологічної кризи сучасності.

Тема духовності особистості найбільш актуальна у зв'язку з соціальним характером життя людини, природним результатом чого стає трансформація духовності особистості в духовність суспільства. В останнє сторіччя виникла нова ментальність і новий соціальний тип людини, який можна було б охарактеризувати як такий, що володіє іншою – нехристиянською системою цінностей, пов'язаною, насамперед з матеріальними благами і можливостями їх споживання. Е. Фроммом описаний переважаючий в західному суспільстві соціальний тип, що характеризується так званім «анальним» характером – скупий, пунктуальний, впертий, спрямований на користюлюбство і споживання: «Це не має стержня, у ньому порушено почуття ідентичності, відсутні духовні інтереси. Головний метод успіху – красива упаковка, вміння подати себе як товар» [2, с. 4].

Духовність людини, або суспільства традиційно сприймається більшістю як позитивна його характеристика. З чого можна зробити висновок про наявність значного позитивного потенціалу духовності, як феномену, а також виявити диспозиції духовність-